

Bir Felsefeci ile Sohbet

Öğretmen **Enver Sönmez**, bir gün medreseye gelerek:

“Hocam, benim Rasim Bey adında felsefeci bir arkadaşım var. Allah’a inanmıyor. Doğrudan doğruya Allah’ı inkâr ediyor. Onu senin yanına getireceğim.”

“Getirme. Allah’a inanmayan adamı niye getireceksin benim yanıma.” dedim. Daha sonra yine geldi ve **“Getirsem iyi olur.”** dedi.

Böyle birkaç kez söyledi. Haziran ayının başlarıydı. Ben medreseye geldiğimde Enver Bey bir arkadaşı ile oturuyorlardı. Selam verdim. Ayağa kalktılar. Enver Bey ile musafaha yaptım. Arkadaşına da elimi uzattım. Elini tutunca aniden elini yukarı kaldırıp, *“Bu eli kim verdi?”* dedim. Aniden **“Allah!..”** dedi.

Ayaktayken kendisine şunları söyledim:

“Bir insan Allah’ı inkâr ederse ne kendini, ne aklını, ne azalarını, ne kâinatı, ne de bu kâinatta olan herhangi bir hadiseyi izah edemez. Nasıl maddî vücudumuzu ortaya getiren azalarımızın bir vazifesi varsa, aklımızın da bir vazifesi var. Bu vazife ise tefekkürdür. Aklın bu vazifesinin yanında, bir de insanda araştırma aşkı vardır. Araştıracağı hakikatlerin başında ise kendisini yaratan gelir. Demek ki, insan yaratanını bulma ve bilme fitratında yaratılmıştır.” Sonra elini bıraktım:

“Buyurun, oturun.” dedim ve oturduk.

Konuşmamı şöyle sürdürdüm:

“Cenab-ı Hakk’ın varlığına, kudret ve azametine delalet eden bürhanlar kâinatın her tarafında güneşler gibi parlamaktadır. Bu deliller gerek afakî, gerekse enfüsî olsun, bunlara dikkat ile bakan akli başında bir fert, Allah’ın varlığında ve birliğinde tereddüt edemez. Bu deliller içerisinde insana en yakın olanı kendi nefsidir.”

Sonra şu hadis-i şerifi okudum:

“Kendini bilen, Rabbini bilir.”

Rasim Bey, **“Bir insan kendi nefsinin nasıl bilmeli ki, o sayede Allah’ı da bilsin?”** diye sordu.

"Bunun çok çeşitli yolları vardır," dedim, "Fakat bunlar içerisinde akla ilk gelebilecek olanı insanın kendi yaratılışıdır."

"Kendisinin bir damla sudan başlayarak, tavırdan tavıra çevrilerek nasıl bu güzel ve bedi surete geldiğini, ne gibi garip ve akla hayret veren nimet ve terbiyeler ile ikmal olduğunu düşünen bir insan, Halık'ını görür gibi olur. Böyle nazeninane beslenen, bu kadar nimetlere mazhar olan bir mahluk nasıl olur da kendini yaratana inkâr edebilir?"

"Basiret sahibi bir insan, bunları düşününce kendinden ve kâinattan önce Halık'ını görür. Şu halde Allah'ı inkâr muhallerin en katmerlisidir." dedim.

Bu şekilde izahlara devam ettim. Dikkatli bir şekilde dinledi. Fakat fazla konuşmadı. Sonra yanımızdan ayrıldı.

Aradan bir hafta kadar geçmişti. Bir gün öğle namazına yakın tekrar medreseme geldi. Bir müddet sohbet ettik; sonra öğle ezanı okundu. Biz namaz kılmak için kalkınca o da bizimle birlikte kalktı ve namaz kıldı. Namazdan sonra, Hâlık'mızın kâinat yüzündeki sikke ve mühürlerini gösteren [Otuz Üçüncü Söz'ün Yirmi Dokuzuncu Penceresi](#) olan şu dersi okudum:

"Bir bahar mevsiminde, garibane, mütefekkirane seyahata gidiyordum. Bir tepeciğin eteğinden geçerken, parlak bir sarıçiçek nazarıma ilişti. Eskiden vatanımda ve sair memleketlerde gördüğüm o cins sarıçiçekleri derhatır ettirdi. Şöyle bir mana kalbe geldi ki: Bu çiçek kimin turrası ise, kimin sikkesi ise ve kimin mührü ise ve kimin nakışı ise, elbette bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, onun mühürleridir, sikkeleridir. Şu mühür tahayyülünden sonra şöyle bir tasavvur geldi ki: Nasıl bir mühür ile mühürlenmiş bir mektub: o mühür, o mektubun sahibini gösterir. Öyle de: şu çiçek, bir mühür-ü Rahmanîdir. Şu enva'-ı nakışlarla ve manidar nebatat satırlarıyla yazılan şu tepecik dahi, bu çiçek Sâniinin mektubudur. Hem şu tepecik dahi bir mühürdür. Şu sahra ve ova bir mektub-u Rahmanî hey'atını aldı. İşbu tasavvurdan şöyle bir hakikat zihne geldi ki: Herbir şey, bir mühür-ü Rabbanî hükmünde bütün eşyayı kendi Hâlıkına isnad eder. Kendi kâtibinin mektubu olduğunu isbat eder. İşte herbir şey, öyle bir pencere-i tevhiddir ki, bütün eşyayı bir Vâhid-i Ehad'e mal eder. Demek herbir şeyde, hususan zîhayatlarda öyle hârika bir nakış, öyle mu'cizekâr bir san'at var ki: Onu öyle yapan ve öyle manidar nakşeden, bütün eşyayı yapabilir ve bütün eşyayı yapan, elbette o olacaktır. Demek bütün eşyayı yapamayan, birtek şeyi icad edemez. İşte ey gafil! Şu kâinatın yüzüne bak ki: Birbiri içinde hadsiz mektubat-ı Samedaniye hükmünde olan sahaif-i mevcudat ve her bir mektub üstünde hadsiz sikke-i tevhid mühürleriyle temhir edilmiş. Bütün bu mühürlerin şهادetlerini kim tekzib edebilir? Hangi kuvvet onları susturabilir? Kalb kulağı ile

---

hangisini dinlesen, 'Eşhedü en lâ ilâhe illâllah' dediğini işitirsin."

Dersten sonra izah maksadıyla bir çiçeğin nasıl bir mühür olabileceğini şu misaller ile anlattım:

*"Meselâ, insan bir çekirdeğe nazar edince, bunun Cenab-ı Hakk'ın mührü olduğunu nasıl anlayacak?! Üzerinde sahibinin ismi yazılı olan şeye mühür denir. Çekirdeğin üzerinde Allah'ın ismi nasıl yazılmıştır?! Bir çekirdeği elimize alalım. Bu çekirdeği yapmak için bütün kâinatı yaratabilecek bir kudrete sahip olmak lazımdır. Bütün kâinatı yaratamayan o çekirdeği de yaratamaz. Eğer dikkatle bakılırsa Cenab-ı Hakk'ın **Hâlık, Kadir, Alim, Müzeyyin** gibi ekser isimleri bu çekirdekte okunabilir, Cenab-ı Hakk'ın diğer bütün eserlerinde de ilâhî isimler okunabilir."*

"Şu halde tabiatın engin ve bereketli sinesinde görünen çeşit çeşit ve renk renk çiçekler kudret-i ilâhîyenin eseri değilse nedir?! Bu tablo ve levhaları, bu sikke ve mühürleri nasıl ve ne ile izah edeceğiz?!"

"Elbette semadaki yıldızlar, zemindeki çiçekler Zat-ı Vacibü'l Vücut'un delil ve aynalarıdır. Onların Hâlıkları'na olan delaletleri o kadar kat'i ve o kadar aşikârdır ki, güneşin aksini tutan parlak aynalardan daha zâhirdir. Her eserin bir müessiri ve her sanatın bir sanatkârı olduğunu idrak edemeyen bir kimse hakikatte insan değil, beşer suretinde bir hayvandır."

"Eğer mahiyetini bilmediğimiz şeyleri inkâr edecek olursak mevcudatın çoğunu inkâr etmemiz lazımdır. Evvela hayatın, aklın, dünyayı aydınlatan zıyanın, elektiriğin inkâr edilmesi lazım gelir. Çünkü henüz bunların mahiyeti bilinmiyor."

Bu izahlarımdan sonra çay geldi ve sohbet etmeye başladık. Sohbet arasında Rasim Bey sözü felsefecilere getirdi ve bu güzide mütefekkirlerin, **Aristo'dan Descartes'e, Descartes'den Cant'a** gelinceye kadar hepsi Garpta yetişmiştir. Bu ise felsefenin sayesinde olmuştur. Bir çok keşiflerde bulunarak insaniyete hizmet etmişlerdir. Hem bunların ekserisi de inançsız değillerdir. Allah'ı inkâr etmemişler, kabul etmişlerdir. Şarkta ise bunların denginde bir bilim adamı görülüyor, dedi.

Ben de:

"Elbette ki, inkâr edenle kabul eden bir seviyede olmaz. Onların bu kabulleri bir derece takdire şayandır. Fakat sadece Allah'ın varlığını bilmekle iman tahakkuk etmiyor. İman altı rükünden meydana gelmiş bir hakikattir. Bunların bir tekine inanmayan, iman etmiş olmaz. Kaldı ki, Allah'a iman etmiş olmak onlar için çok fazla bir büyüklük değildir. Zira bu kâinatın nizam ve ahengini gören herhangi bir insan bile Allah'ın varlığını bilir ve tasdik eder. Çünkü aklın muktezası budur. Allah'ın varlığına ve birliğine iman etmekle beraber O'nun bütün sıfatlarına, kitaplarına,

---

ahirete, peygamberlere de iman etmek lazımdır. Enbiyalar güneşler mesabesindedir. Şayet insan şems-i nübüvvetten tefeyyüz edip, nurundan iktibas etmezse, fikren manevîyat sahalarında cevelan edemez. Mutlak zulümat içinde kalır."

Sonra Lem'alar'dan şu paragrafı okudum:

"Nev'-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemalâtın fezlekesi ve esasıdır. Din-i Hak, saâdetin fihristesidir. İman, bir hüsn-ü münezzehe ve mücerredir. Madem şu âlemde parlak bir hüsn, geniş ve yüksek bir feyiz, zahir bir hak, faik bir kemal görünüyor. Bilbedahe hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve Nebiler elindedir. Dalalet, şerr ve hasaret: onun muhalifindedir."(1)

"Bu imandan sonra dinin emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmak icap eder. Bu hakikatler ise mücerret bir fikir ile bilinmez. İman ve hak dinin iktiza ettiği ulvî hakikatleri, akıl yalnız başına idrak edemez. Çünkü akıl mahluktur, öyle ise mahduttur. Onun muayyen bir haddi ve sahası vardır; ondan öteye uçamaz. Zira kolu, kanadı kırılır. Bilahare hata eder ve dalalete düşer. Neticede helak olur."

"Demek ki, feylesofların bu hakikatlere vakıf olabilmeleri için, enbiyalara ittiba etmeleri şarttır. Fakat gururlarından dolayı onlara tenezzül etmediler. Katre kadar fikir ve ilimlerini derya gibi zannettiler. Dolayısıyla hakiki imanı elde edemediler. Meşhur hakîm Newton demiş ki:

"Biz sahilde oynayan çocuklara benzeriz. Ara sıra denizde bir sedef buluruz, onu bir şey zannederiz. Halbuki o deryada daha ne sedefler, daha ne cevherler olduğunu göremeyiz. Bilmediğimiz şeyleri ayağımızın altına koysak başımız göklere kavuşur. Bildiğimiz katre, bilmediğimiz deryadır."

"Bu zatlar aklî ilimlerde ve felsefede her ne kadar ileri gitmiş ve bir çok sahalarda keşiflerde bulunmuşlarsa da ulum-u imaniyede çocuk hükmünde kalmışlar, dinin hakikatlerine nüfuz edememişler, yaratılışın gaye ve hikmetini kavrayamamışlardır."

Bediüzzaman Hazretleri'nin ifadesi ile,

"Her şeyi maddede arayanların akılları gözlerindedir, göz ise

---

maneviyatta kördür.”(2)

dedim ve şöyle devam ettim:

“Gelelim senin ikinci iddiana, “Şarkta, garptaki gibi mütefekkir feylesoflar yetişmemiştir.” diyorsun. Rasim Bey, siz sadece Garp felsefesini okumuş ve onları kabul etmişsiniz. Onları nazarınızda çok büyütmüşsünüz. Fakat sizin büyük bildiğiniz o insanlar kendileri dalalete gittikleri gibi başkalarının dalaletine de vesile olmuşlardır.”

*"Nice insanların hidayetine vesile olan **Abdülkadir Geylani, İmam-ı Gazali, Şah-ı Nakşibend** gibi büyük mürşitlerden haberiniz var mı? **El-Kindi**'yi, **İbn-i Rüşd**'ü okudunuz mu?"* dedim.

“Hayır, okumadım.” dedi.

*"Peki, onları bilmeden, tanımadan nasıl böyle bir iddiada bulunabildiniz?! İslâm âlimlerinin hocaları peygamberler ve semavî kitaplardır. Bunlar dinî ilimleri peygamberlerden talim etmişlerdir. Öte yandan aklî ilimlerde de fevkalade maharet kesb etmişlerdir. **Endülüs, Selçuklu ve Osmanlı** medeniyetleri bunun en açık delilleridir. Feylesofların hocaları ise felsefedir, kaynağı ise mücerret akıldır."*

"Peygamberler ve onların yetiştirdikleri âlimler, insanların şahsî ve içtimaî hayatlarına neler kazandırmışlar, buna karşılık sizin hayran olduğunuz feylesoflar bu iki sahada ne gibi meyveler vermiştir? Bunların mukayesesini Kur'an'ın en mükemmel talebelerinden olan Bediüzzaman Hazretlerinden okuyalım"

dedim ve Sözlerden şu kısmı okuduk:

“Kur'an-ı Hakîm'in hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği terbiye-i ahlâkiye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin müvazenesi:

"Felsefenin hâlis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat menfaati için en hasis şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir. Her menfaatli şeyi kendine "Rab" tanır. Hem o dinsiz şakird, mütemerrid ve muanniddir. Fakat bir lezzet için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Şeytan gibi şahısların, bir menfaat-ı hasise için ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muanniddir. Hem o dinsiz şakird, cebbar bir mağrurdur. Fakat kalbinde nokta-i istinad bulmadığı için zâtında gayet acz ile âciz bir cebbar-ı hodfüruştur. Hem o şakird, menfaatperest hodendiştir ki: gaye-i himmeti, nefis ve batnın ve fercin hevesatını tatmin ve menfaat-ı şahsiyesini, bazı

---

menfaat-ı kavmiye içinde arayan derras bir hodgâmdır."

"Amma hikmet-i Kur'anın hâlis tilmizi ise: bir abd'dir. Fakat a'zam-ı mahlukata da ibadete tenezzül etmez. Hem cennet gibi a'zam-ı menfaat olan bir şeyi, gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir. Hem hakikî tilmizi mütevazidir: selim, halimdir. Fakat Fâtırının gayrına, daire-i izni haricinde ihtiyarıyla tezellüle tenezzül etmez. Hem fakir ve zaîftir, fakr ve za'fını bilir. Fakat onun Mâlik-i Kerim'i, ona iddihar ettiği uhrevî servet ile müstağnidir ve Seyyidinin nihayetsiz kudretine istinad ettiği için kavîdir. Hem yalnız livechillah, rıza-i İlahî için, fazilet için amel eder, çalışır... İşte iki hikmetin verdiği terbiye, iki tilmizin müvazenesiyle anlaşılır."(3)

Rasim Efendi anlattıklarımın çok memnun oldu. Daha sonra medresemize defalarca geldi.

Dipnotlar:

(1) bk. [Lem'alar, On Yedinci Lem'a, s. 127.](#)

(2) bk. [Mektubat, Hakikat Çekirdekleri-55, s. 473.](#)

(3) bk. [Sözler, On İkinci Söz, s. 132.](#)